

Den nya synen på Kuba

Att Kuba varit och är nymarxismens idealstat är väl bekant. Förhållandena där har utmålats i ljusa färger. I ett fall har ökningstakten i dess bruttonationalprodukt angivits så hög, att i verkligheten en sådan veterligen inte kunnat påvisas i något annat land. Fil kand Jan-Olof Sundell, som studerat litteraturen om Kuba och som torde vara den kanske bästa specialisten på detta lands ekonomi i Sverige, återför i denna artikel myten om Kuba till jorden. Den bild, som vänsterdebattörerna målat, är missvisande. »Den svenska vänstern är alldeles för provinsial för att den av egen kraft skulle förmå se och analysera något av verkligheten på Kuba», skriver han. Utvecklingen där har kritiserats av en rad skribenter på senare tid, och flera av dem är själva marxister. Det märkliga är att Fidel Castro offentligt accepterat kritiken.

Under nymarxismens renässans under mitten av 1960-talet dök på nytt upp det gamla behovet för dessa grupper att hålla sig med husgudar eller rättare sagt idealstater. Med de politiska konjunkturenas växlingar har åsikter också varierat om vilken stat som är bäst som socialistiskt experiment. Castros Kuba låg under flera år bra till i konkurrensen. Under politiska debatter, där olika politiska systems för- och nackdelar behandlades, utmålades ofta Kuba från vänsterhåll som ett föredöme. Karakteristiskt är titeln på en bok utgiven 1969 av en grupp vänstermän: »Kuba revolutionärt exempel».

En mer liberal grupp uppfattade utvecklingen på Kuba som positiv, därför att man här genomförde en stor social omvandling med ökad jämlikhet, en satsning på landsbygdens utveckling i stället för som i regel i u-länderna på städerna samt att man gjorde stora insatser på hälso- och utbildningsområdena. Samtidigt var man dock medveten om att det också fanns mörkare sidor, t ex ett stort antal politiska fångar.

Från socialistiskt håll gick man längre. Förhållandena på Kuba utmålades i ljusa färger. Nästan allting där var bra, de skönhetsfläckar som fanns var obetydliga och ointressanta i förhållande till totalbilden. Inte minst på det ekonomiska området talade man från socialistiskt håll ofta om stora framgångar (även om man medgav vissa ekonomiska misslyckanden under de första åren, men nu var allting mycket bättre). Den amerikanske ekonomen Edward Boorstein hävdar i sin 1968 utkomna bok »The economic Transfor-

mation of Cuba» att före 1960-talets slut skall de fulla fördelarna med socialismen visa sig på Kuba. Ett anmärkningsvärt exempel på detta sätt att resonera gav Joachim Israel prov på i en artikel i Dagens Nyheter den 5 februari 1967, där han hävdade att Kubas bruttonationalprodukt per capita i genomsnitt ökade med 18,8 procent om året under perioden 1960–1964. Detta var då och framstår än mer i dag som en minst sagt märklig uppgift, eftersom en siffra av denna storleksordning för ett lands ekonomiska öknings-takt verkligen aldrig uppnåtts. Japan, som bevisligen haft en fantastisk ekonomisk tillväxt sedan andra världskriget, har några år varit uppe i siffror på cirka 12–13 procent och därmed faktiskt varit i närheten av den siffra som Israel på – man undrar vilka – grunder anger för Kuba. I dag vet vi att BNP per capita på Kuba minskade mellan 1962 och 1966.

Den nya bilden

Den bild som här skisserats var i Sverige tills helt nyligen den helt dominerande. Den accepterades långt in på borgerligt håll som riktig. Ändå fanns det redan under denna tid, för den som ansträngde sig en smula, möjlighet att få fram uppgifter som ej överensstämde med den etablerade vänsterbilden av Kuba.

Huvudsakligen amerikanska skribenter, bl a Theodore Draper, Boris Goldenberg och Tad Zculc hade redan i början av 1960-talet givit ut väl dokumenterade arbeten om utvecklingen på Kuba. Av dessa arbeten framgick, att det inte var så väl

beställt på Kuba som man från vänsterhåll på lösa grunder ville göra gällande. Denna kritik var dock tämligen okänd i Sverige. Ännu på våren 1969 kunde Sven Lindqvist skriva om den ekonomiska utvecklingen på Kuba och framställa Kubas utvecklingsplaner i mycket fördelaktig dager jämfört med motsvarande planer för hela Latinamerika.

Att utgå från planer vid bedömningen av ett lands ekonomi är alltid riskabelt, men i Kubas fall är det helt meningslöst. Upprepade gånger har den kubanska ledningen lovat fantastiska resultat, löften som inte kunnat infrias. Dåvarande industriminister Guevara trodde exempelvis på hösten 1961 att man 1965 skulle kunna skörda 8,5–9 miljoner ton socker. Det faktiska resultatet blev något mer än 6 miljoner ton. Castro ställde 1964 i utsikt att man skulle skörda 10 miljoner ton socker 1970. Det faktiska skördeutfallet blev 8,5 miljoner ton.

Under det senaste året har synen på utvecklingen på Kuba börjat förändras. Man skall emellertid inte tro att den på något sätt initierats av svenska vänsterdebattörer, långt därifrån. Den svenska vänstern är alldeles för provinsiell för att den av egen kraft skulle förmått se och analysera något av verkligheten på Kuba. Däremot har det både i Frankrike och Förenta Staterna framträtt vänsterkritiker med gammal erfarenhet av Kuba, vilka vittnat om sin oro över utvecklingen och framfört grava farhågor inför framtiden. Till de mest kända arbetena hör de amerikanska marxisterna Leo Hubermans och Paul M Sweezy »Socialism in Cuba», som nyligen

utkommit på svenska, den amerikanske professorn Maurice Zeitlins artikel om Kuba efter tio år i marsnumret 1970 av tidskriften *Ramparts*, Joseph Clarks artikel i den likaledes radikala tidskriften *Dissent* i januari-februari 1970 »Thus spake Fidel Castro», K S Karols stora arbete »Les Guérilleros au pouvoir» och slutligen den argaste kritikern av dem alla, den franske jordbruksexperten professor René Dumonts bok »Cuba est-il socialiste?».

Därutöver har en vetenskapsman, som tidigare arbetat på Kuba men numera är verksam vid universitetet i Pittsburgh, USA, professor Carmelo Mesa-Lago gjort viktiga forskningsinsatser som bidragit till att öka kunskapen om Kuba. Han har bl a behandlat förhållandena inom arbetslivet i en mycket grundlig studie, »The Labor Sector and Socialist Distribution in Cuba» (1968) samt dessutom gjort en värdefull genomgång av kubansk statistik, »Availability and Reliability of statistics in Socialist Cuba», ursprungligen publicerad i specialtidskriften *Latin America Research Review* 1969.

Fakta i målet

På Kuba har man starkt prioriterat investeringar framför konsumtion. År 1968 beräknades investeringarna ta en mycket hög andel av BNP, över 30 procent. Följden har blivit ett mycket snävt utrymme för privat konsumtion och bekymmersamt nog samtidigt en otillfredsställande ekonomisk utveckling. Samtidigt ökar befolkningen trots emigrationen med 2,5 procent om året. Jordbruksproduktionen per capita

minskade mellan 1959 och 1968 med drygt 20 procent enligt FAO:s siffror, vars sanningen aldrig bestridits av de kubanska myndigheterna.

BNP totalt har stagnerat under 1960-talet fram till och med 1968 och BNP per capita har sjunkit enligt de siffror som nu finns tillgängliga. Det är möjligt att det blir en bättring 1970, men det är inte säkert eftersom den stora sockerskörden samtidigt har medfört störningar inom andra delar av näringslivet under det första halvåret.

Kritiken mot Castroregimen varierar i fråga om tonläge men däremot knappast i fråga om sakståndpunkter. Det är i stort sett samma problem som kommer tillbaka hos samtliga de nämnda skribenterna; man konstaterar en bedrövlig ekonomisk utveckling, avsaknaden av yttrandefrihet och omöjligheten av en fri opinionsbildning, en militärisering av samhällslivet, den faktiska bristen på folklig kontroll av de styrande. Det märkliga är att Fidel Castro i ett tal den 26 juli 1970 vidgått en stor del av den kritik som riktats mot hans fögderi av utländska kritiker. Nu är det därför meningen att det skall bli annat av. Ekonomin skall sättas fart på och det folkliga inflytandet stärkas genom bildandet av särskilda råd på alla arbetsplatser.

Myten om Kuba

Misslyckandet med sockerskörden och Castros tal 26 juli stack slutgiltigt hål på den gamla myten om Kuba som ett föregångsland. Från vänsterhåll kommer man nu att söka bygga upp en ny myt i den

Mekongprojektet

gamlas ställe. Den svenska Kuba-lobbyen, representerad av bl a Svensk-Kubanska föreningen, intar nu hållningen, att det visserligen begåtts beklagliga misstag i det förflutna men i framtiden skall allt bli bättre, inte minst ekonomin och folkinflyttandet. Under 1970-talet skall till slut de

fulla fördelarna med det socialistiska samhället ändå visa sig på Kuba. När man begrundar denna argumentation kommer osökt tanken att glida till några ord som yttras i Ibsens pjäs Vildanden: »Fan tro't, sa Rellingen».